

el-Ümniyye fî idrâki'n-niyye / كاردإ يف ةينمأل / Karâfî, Şehâbeddin | Sümeyye Savtekin

İDE AKADEMİ | DÖNEM ÖDEVİ 2020-2021

Şihâbüddin Ahmed el-Karâfî ö. 684/1285 Dâr el-Kütüb el-İlmiyye, 1984, 64 sayfa

*GİRİŞ

Mâlîkî mezhebi fıkıh ve tefsîr âlimi. Künyesi Ebü'l-Abbâs olup ismi, Ahmed bin Ebi'l-Alâ İdrîs bin Abdürrahmân bin Abdullah İbni Yelin'dir. Karâfî 626/1229 yılında Mısır'da Behnesâ bölgesinde Buş'un bir köyünde dünyaya gelmiş, burada Kur'an-ı Kerim hafızlığını tamamladıktan sonra on-on bir yaşlarında Kahire'ye Sahibiyye Medresesi'nde eğitim görmeye gelmiştir. Burada İbnü'l-Hâcib, İzz b. Abdisselâm gibi önemli hocalardan eğitim aldıktan sonra 667/1269 veya 669/1271 yılında Sâlihiyye Medresesi'ne müderris tayin edilmiştir. Bir müddet sonra bu görev kendisinden alınıp başkasına verilmiş ancak bir süre sonra Karâfî'ye iade edilmiştir ve Karâfî hayatının sonuna kadar burada ders vermeye devam etmiştir. Karâfî'nin hayatı boyunca kadılık gibi resmi işlerden uzak durduğu bilinmektedir Karâfî her ne kadar Malîkî olsa dahi hem farklı mezhebe mensup hocalardan ders alarak hem de farklı mezheplere ve ilim muhitlerine mensup olan âlimlerin eserlerinden istifade ederek perspektifini genişletmiştir Karâfî'nin mezhepler arası farklılıkları en aza indirmeye çalışan bu yaklaşımının yanı sıra kendisi Doğulu ve Batılı Malîkîlerin görüş ve istilahlarını birbirine yakınlaştırmaya çalışmasıyla da bilinmektedir.¹

Bu incelemede, Karâfî'nin niyet konusunu ele alan el-Ümniyye fî idrâki'n-niyye isimli eseri ele alınacaktır. İncelemede Dâr el-Kütüb el-İlmiyye yayınları tarafından 1984 yılında basılmış arapça metni esas alınacaktır.

*el-Ümniyye fî idrâki'n-niyye / كاردإ يف ةينمأل /

Bu eserinde Allâme Karâfî; dinimizde amellerin terazisi konumunda olan, fıkıhta yetmişten fazla baba taallûk eden 'Niyet' kavramını usulî bir bakış açısıyla, çok kapsamlı ve farklı boyutlarıyla ele alıyor.

Kitabının mukaddimesinde kendisini bu konuda yazmaya teşvik eden sebepleri okuyucuya sunarken şunları zikrediyor " Niyet konusunda kendi indimde olan ve fazilet erbabından bana intikal eden tesaülât ve onlara cevap verebilme arzusu beni bu kitabı yazmaya teşvik etti " mukaddimesinin sonunda ise; işte bu sebepten kitabımı el-Ümniyye fî idrâki'n-niyye " olarak isimlendirdim(muradımız niyeti idrak etmektir) diyor.

Kitabın intilak noktası olarak Resûl-u Ekrem'in "Ameller niyetlere göredir. Herkes sadece niyetinin karşılığı alır." hadisi seçilmiş, alim kitabın mukaddimesinde konu üzerine farklı soruları sıralayıp kitabının ilerleyen bölümlerinde bu sorulara cevaplar sunarken, bölüm sonlarında ise bu bölüm şu soruya cevaptır diye atıflarda bulunuyor.

Kitap, hepside niyet meselesini farklı yönlerden ele alan on bölümden oluşmakta.Eserin birinci bölümünde, niyet kelimesinin luğavi manaları odağa alınıyor.Anlam yakınlığı olan diğer kavramlarla ilişkisi ve farkları açıklanıyor.Kutubu luğattan çok fazla faydalandığını dile getiren alim geniş luğat bilgisinde yer veriyor.Niyet kelimesine muradif olan 10 farklı kelimenin (azimet, ihtiyar, meşiet, vb.) bulunduğu değindikten sonra, Resûl-u Ekrem'in bu kelimeyi seçmesinin hikmetini açıklamaya gayret sarfediyor ve kelimeyi diğer dokuzundan ayırt eden farkları sunup anlamının derinliğini ele alıyor. Aynı şekilde amel kelimesi ve muradiflerine'de değiniliyor (fiil, icad, kesb, vb.).

Eserin devamında niyet kavramını şer'i olarak mûteber oluşu , mahâli , niyetin mucip kılınmasının hikmetleri cihetinden inceleniyor.Her bölüm kendi içinde sorular-cevaplar fıkhi fûrûât mesele örneklendirmesi ve açıklamalarla ilerliyor.Yine aynı şekilde niyetin âdetleri, ibadetlerden ayırt edebilmek ve ibadetlerinde

derecelerini temeyyüz edebilmek için bir mizan olduğu dile getiriliyor.

Farz- nafil namaz ayrımının niyetle mümkün olduğu , gusûlün hem serinleme, temizlenme cihetiyle hemde ibadet cihetiyle vuku bulabileceği bunların ise ancak niyetle temmeyüz edilebileceği gibi pekçok meseleler zikredilip sonuca bağlanıyor.

Usulü Fıkıh kaidelerinden olan el-Umuru bi-makasidiha kaidesinede değiniliyor kitapta. Niyetin amellerin mertebelerini ayırt etmesi konusunda altı farklı kaide zikrediliyor. Konunun önemini anlatan başka bir örnek olarak yere çukur, tuzak kazan bir kişinin durumu anlatılıyor maksad bir peygamberi öldürmek ise yaptığı amelinin üzerine müterattib olacak hükümlerle bir mümini öldürmek niyetiyle kazılan bir tuzağın üzerine bina edilecek hükümlerden bahsediliyor aynı amel niyet farkıyla küfr veya fık olarak hükme bağlanıyor.

Mezhep imamlarının görüşlerine ara sıra yer verilirken; bazen mezhep içi imamların farklı görüşlerinede değiniliyor. Abdestte niyet konusunda Ebu hanifeyle, Ramazan orucunda niyet mevzusunda ise Züfer b. El Huzeyl ile olan görüş ayrılığını, sebeplerini ve konular hakkındaki kendi görüşlerini serdediyor. Eserde bazı şaz meselelere değinilip cevaplandırılıyor.

Bölümlerde çok fazla bazen ana konudan uzaklaşmaya sebebiyet verebilecek açıklamalar ve tafsilatlandırmalara gidiliyor. Tenbîhât olarak ayrılan bölümlerinde ise genel olarak fakihlere meseleleri nasıl derin bir kavrayışla ihata edebileceklerine dair nasihatlarla bulunan alim kitabında çok fazla misallere yer verişinin ise maksudi olduğunu; fakihlere yardımcı olmak kolaylık sağlamak için bu yola gittiğini belirtiyor. Kitabında müşfik bir müderrisin öğrencilerine yaklaşım tarzı ve anlatım uslubu görülüyor.

Eserin devamında niyet-amel(ibadet) ilişkisi bedeni olarak yapılan ibadetle kalpteki yöneliş. Allah rızası için yapılıp-yapılmama bakımından fiil-niyet ilişkisi ele alınıyor. Sonuncu bölümde ise niyeti terketmek bozmak bunun mümkünatı konusuyla bitiriliyor. Bu bölümde on iki mesele zikredip onları sorular ve cevaplar halinde serdediyor.

*SONUÇ

Kul ile rabbi arasındaki kalbi bağı kuran, insan iradesinin biliçli olarak eyleme yönelmesinin vesilesi olan niyet kavramını inceleyen bu kıymetli eser her ne kadar sayfa adedi bakımından az olsada muhteva bakımından çok zengin ve her bir cümlesi pekçok derin fıkhi-usuli mevzular içeriyor. Niyet konusunda zihinde beliren soruları ihate edip hem delili hemde iknai biçimde çözüme kavuşturuyor.

Bu kıymetli eser üzerinde yapılan çalışmalar hakkında Diyanet İslam Ansiklopedisi şunları zikrediyor: " Üzerinde birçok çalışma yapılmış ve defalarca basılmıştır. Zeytûniyye Üniversitesi'nde Muhammed es-Sûsî tarafından doktora çalışmasına konu edilen eserin (1981) bu tahkiki ve diğer bazı tahkikleri yayımlanmıştır"2.

KAYNAKÇA

1- <https://www.islamdusunceatlası.org/detail/person290>

2- <https://islamansiklopedisi.org.tr/karafi-sehabeddin>